

246

H 22

245

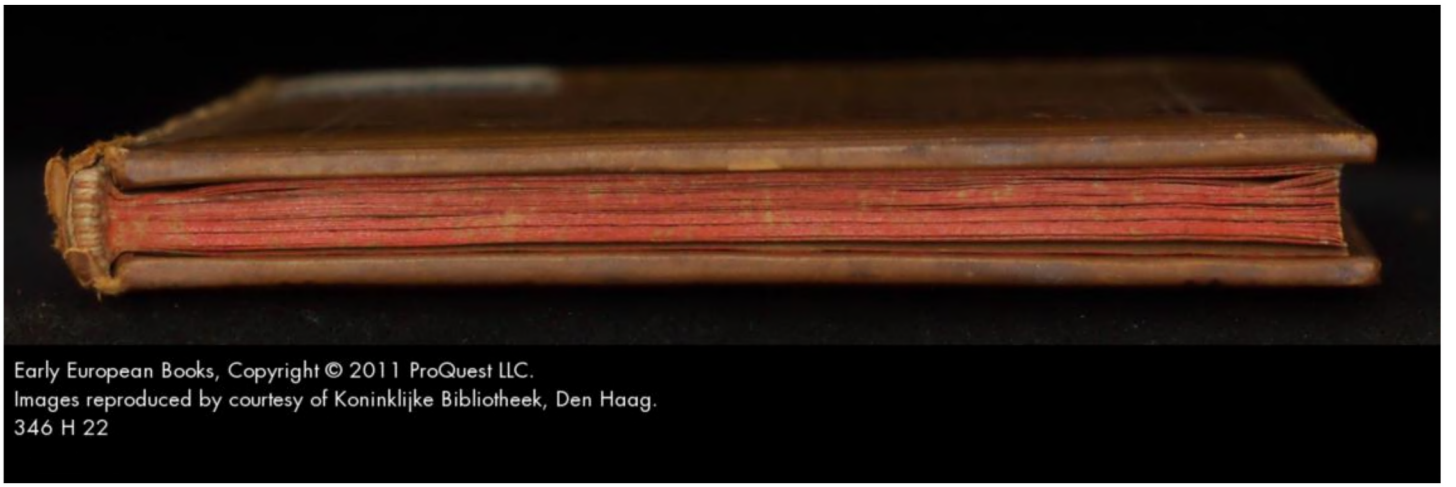

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 H 22

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 H 22

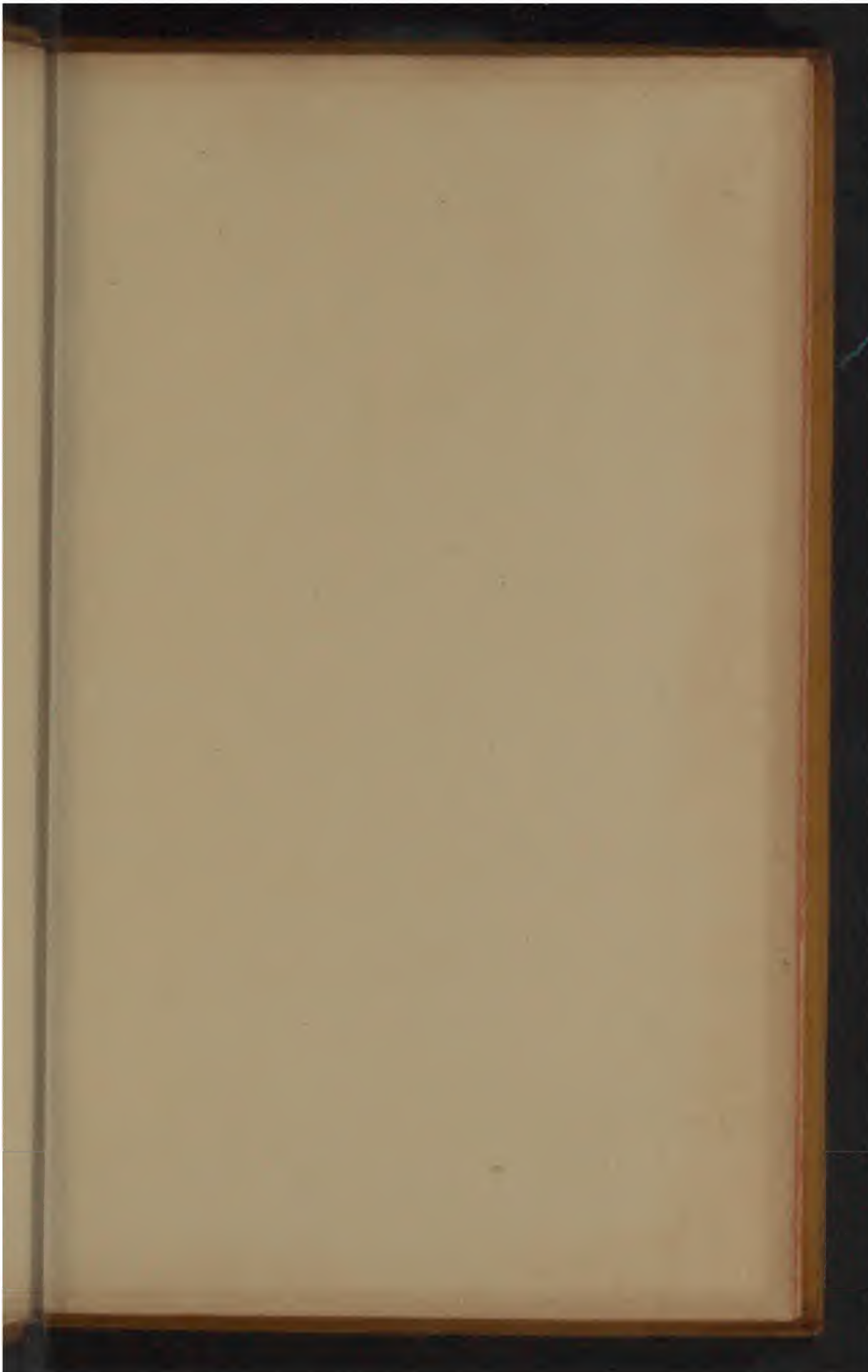
Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 H 22

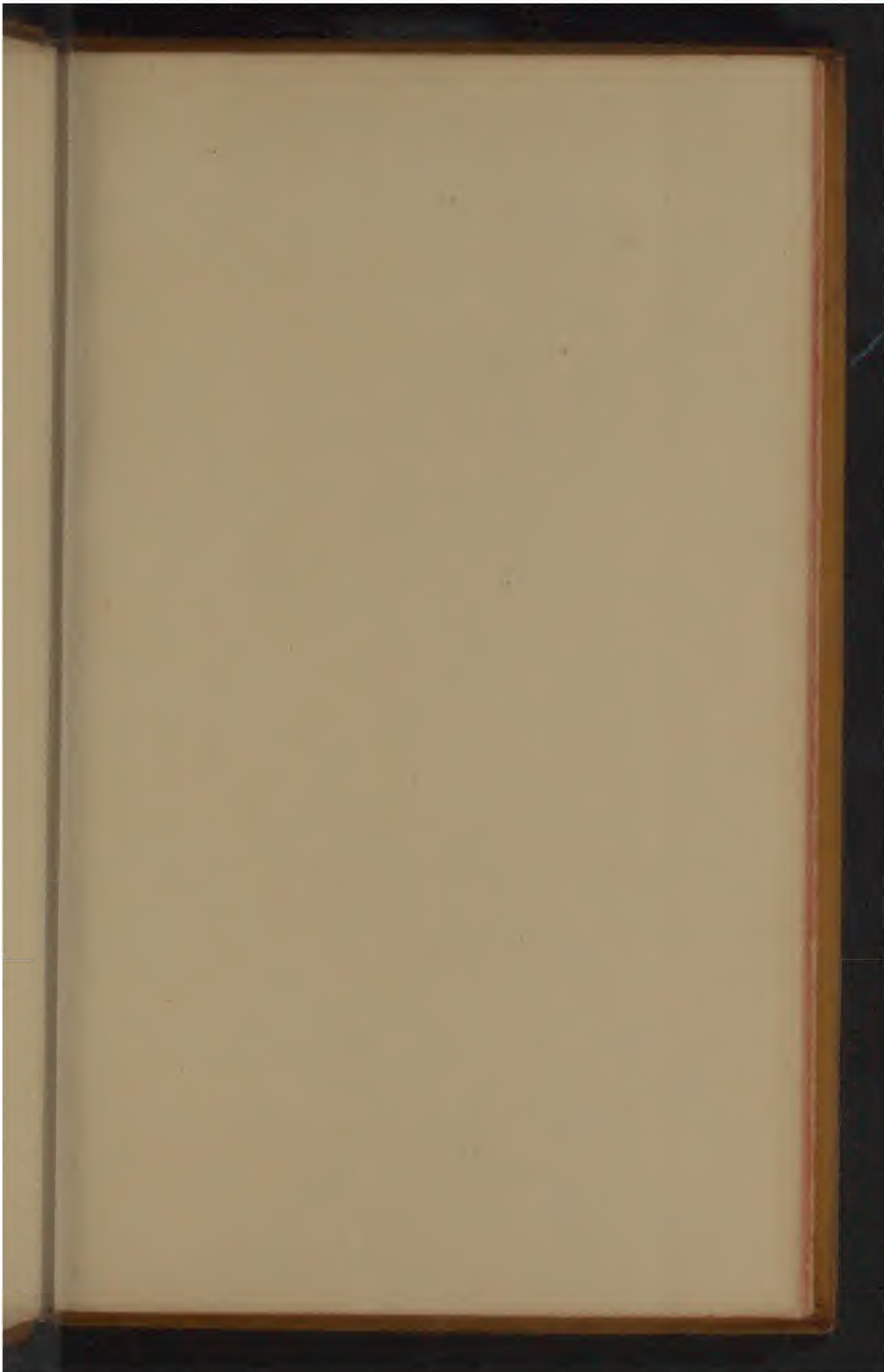

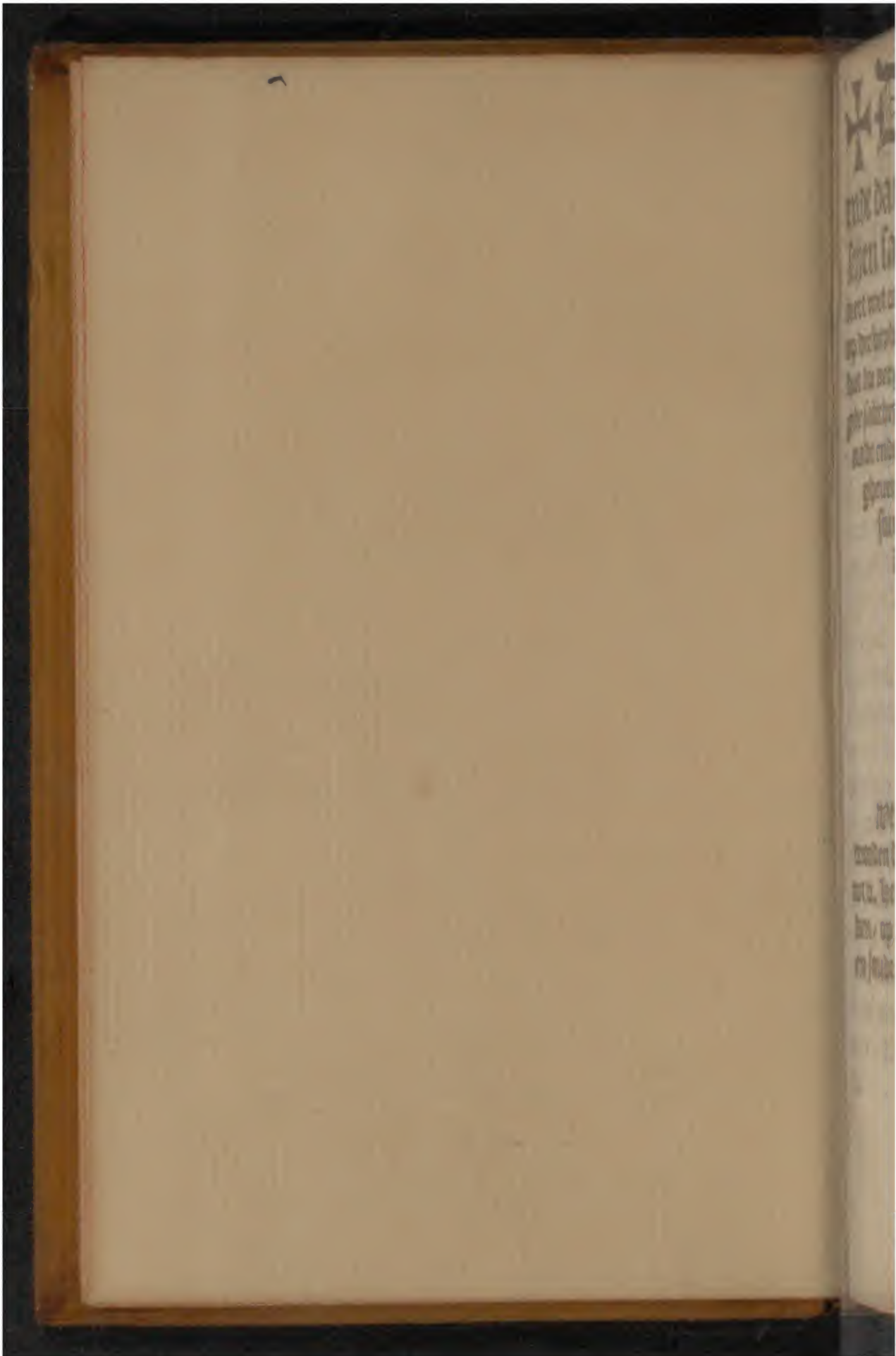
Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
346 H 22

~~W. R. VIII. L. 3 B.~~

✠ Die Somma

346
H22
KW

ende dat begriip des menschen salicheyts / ghepro-
beert met onoverwinlijcke Argumenten
op die heylighe schriftuere ghesondeert /
dat die vergiffnisse der sonden en ewi-
ghe salicheyt comt alleene tot die ghe-
nade ende gratie Gods, om niet ghe-
gheuen door Tghelooue in Chri-
stum onsen eenighen mid-
delacer ende salich-
maker.

Ephe. ij.

Niet ghenaden zint ghy salich ghe-
worden door het Ghelooue / en dat niet
tot u. Het is Gods ganc, niet totē wer-
ken / op dat niemandt hem beroemen
en soude.

Koninklijke
Bibliotheek
te 's Hage.

Tot den

2. Petr. 3
2. Tim. 3

Hebenedijt sy GOD

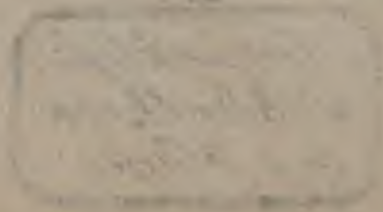
1. Co. 9

Patricius

Mat. 10. c

Fr. Lambert

den Vader ons heeten Chri-
stu Jezu die in dese ieste ende
10. ghelucke tyden in alle lan-
den op verweert heeft ghetuyghen zins
soons om die waerheyt tot den onghes-
loouighen te vercondigen / om ten min-
sten sommighe van Antichristis sucken
te verlossen / die welcke tot de ewighe
verdoemnisse leyde. So ghy hier merck-
ken moecht byden welgheleerden Jong-
ghen man ende martelare Chriсту Pa-
tricius geboren in Scotlandt van Ede-
le afcomste des Conincs vā Scotlandt /
die welcke alle middelen ghesocht heeft
om Gods waerheyt te ghetuyghen.
Want (als die Edele en seer gheleerde
D. Franciscus Lambertus van hem ges-
tuycht in zyn voordeden op S. Jans O-
penbaringe) na dat dese Patricius The-
ologien te Marburch een lange tyt ge-
studeert ende gepractiseert hadde / ende
al daer seer naer sicheyt ghedaen heeft /
int voorsien der glorie Gods / ende
tot

Christē leser.

tot de vermeerderinge der vergaderinge
Christi: so is hy wederom in Scotlandt
ghecomen ende den priesterlijcken staet
aenghenomen (recht gheluck Paulus Actu, 16
Timotheum besneet/om die crancke Jo:
den te winnen) op dat hy geroepē mocht
te worden/ om dat puere ende oprechte
woordt Gods te predicken. Niet te min
alsoo volleken als die Camerlinck ende
ander Bisschoppē vā Schotlandt incre:
ten dat het licht voort begonste te comē
(het welke haer loose list ende valsheyt
openbaerde/ dwelck sy in duysternissen
bedriuen) hebbē terstont hant aen hē ge:
lept. Ende om dat hy zijnen salichmaker
Christum niet verloochenen en wilde
tot haerder begheerten/ hebben sy hem
totter doot ghecondempneert ende ver:
oordeelt: dwelck voor den middach ghe:
schiede/ ende naden middach op den sel:
uen dach / hebben sy hem tot affchen
verbrant: op dat ter auentueren hem zyn
remis gegunt mochte worde/ ende mit:
dien van haer groote tirannie verlost
worden. Nochtans God door zyn goe:

H ij dertie:

Tot dē Christen leser.

Deertieren ghenade ende barmherticheyt
(op dat hy thoonen en verclaren soude
tot alle menschen/ wat geleerde man dat
die bloetdorstige tyranen vermoort heb-
bē) heeft dit een cleyn tractaet bewaert/
dewelck by dese Patricius ghemaect is
gewees, het welcke ghy noemē moecht
(in dient u belieft) die Somina des men-
schen salicheyts. Want het tracteert van
vele en diuersche plaetsen der heyligher
schriftueren, die welcke neersielick aen-
ghemerckt zynde/ hebt ghy den ghehe-
len grondt ende dat begriyp des mensche
salicheyts. Dat welck tractaetken heb-
ick nu eerst in duytisch ghetranslatert tot
prospyt van alle Christen menschen/
wien God verlichten wil/datse
hen voor den bedrieghelijc-
ken wech machten die
totter verdoemenisse leydt/ende
hen tot den rechten wech
keeren moghen/
dwelcke tot het eeuwich
leuen leydt,
Amen.

Die

Die som. des mēschē salichetts.

Die Wet is een leeringe / wele
het goede gebiet / en het qua-
de verbiet / soo die gheboden
verlcaren.

Die rhien Cheboden.

Exod. 20

Ghy sult eenen God eeren.

I

Ghy en sult gheen Beelt maken / om
dat te eeren.

II

Ghy en sult by zynen Naem niet te
vergherfs sweren.

III

Ghy sult den Sabbath vieren.

IIII

Ghy sult Vader ende Moeder eeren.

V

Ghy en sult niet dootlaen.

VI

Ghy en sult gheen ouerspel bedriuen.

VII

Ghy en sult niet stelen.

VIII

Ghy en sult gheen valsck ghetuyghenis
gheuen.

IX

Ghy en sult geen dinck begheeren
welck dijnien naesten toebehoort.

X.

Die God bemint en zynen naesten. Maior.
die houdt alle die gheboden Gods.

Hebt dijnien heere dijnien God lief Deu. 6
wt alle dijnre herten wt al dijn ziele / en
de wt al dijn ghedachten. Mat. 22

Dit is deerste en het grootste gebodt.
Het tweede is gelijckie dit / dat is / hebt dijn
nen naeste lief als dij selue. In dese twee

ij ij ghebo

Die Summa

gheboden hangt die ghehele Wet ende
Propheeten.

Minor.

1. Ioan, 4

Die God bemint/die bemint synen
naesten. Ist dat een mensche segghe / Ick
heb God lief / ende nochtans synē broe-
der haet / hy is een lueghenaer. Die synē
broeder niet lief en heeft / wien hy gesien
heeft hoe can hy God lief hebben / wien
hy niet ghesien en heeft.

Conclusi.

Die synen naesten lief heeft als
hem seluen / die houden al die gheboden
Gods.

Matt. 7.

Rom. 13

Wat ghy wildet dat v die men-
schen deden / dat selue doet hen lieden
ooc / want dat is die Wet en Propheeten.

1. Ioan, 5

Exod, 22

Die zinnen naesten lief heeft / veruult
die wet. Ghy en sult gheen ouerspel
bedriuen. Ghy en sult niet dootslaen.

Marc, 12

Gala, 5

Mat, 12

Ghy en sult niet stelen. Ghy en sult
gheen valsche ghetuychnis gheuen. Ghy
en sult niet begheten / ende so voortae.

Marc, 12

Gala, 5

Mat, 12

Alle ander Geboden worden hier
in begrepen. Hebt dynen naesten lief als
dy seluen. Die ghehele Wet is in een
woord veruult / dat is / hebt dynen naeste
lief / als dy seluen.

Maior.

Die God lief heeft / houdt al die ge-
boden

des menschen salicheyts.

boden. Die zinen naesten lief heeft/
houdt al die gheboden Gods / Rom. xiiij. 1 Ioan. 5
Galath. v. Ende die God bemint / die Rom. 13
bemint synen naesten. i. Ioan. iiii. daer Gala. 5
om die God lief heeft / houdt al zyn ge- 1. Ioan. 4.
boden.

Die het ghelooue heeft / heeft God Minor.
lief. Myn Vader heeft u lief / om dat ghy
ghelooft dat ick van God come. Ioan. 15

Die Tgelooue heeft / houdt al die Conclufi.
gheboden Gods.

Die Tgelooue heeft / die heeft God
lief / ende die God lief heeft / hout al zyn 1. Ioan. 4. c
gheboden: ergo die Tghelooue heeft /
houdt al die gheboden Gods.

Die een vanden gheboden Gods
houdt / die houdtse al.

Want sonder Tgelooue / ist onmo-
ghelijc eenighe vanden gheboden Gods
te houden / ende die Tghelooue heeft / Hebr. ii
houdt al die gheboden Gods: daerom 1. Ioan. 4. c
die een vanden gheboden Gods houdt /
houdtse al.

So wie niet al die gheboden Gods
en houdt / die en houder niet een.

Die een vanden gheboden Gods
houdt / die houdtse al: daerom die niet al
13 iiii die ghebo-

Die Somma

gheboden Gods en houdt, die en houder
niet een.

Het en is in onser macht niet eenige
vanden gheboden Gods te houden.

Sonder gratie ist onmoghelic een-
ighe vanden gheboden gods te hou-
de, en de gratie en is niet in onse macht:
daerom en ist niet in onse macht een-
ighe vanden gheboden Gods te houden.
So mocht ghy oock segghen aengacn-
de den heyligen Gheest, ende tgelooue.

Rom. 3

Die V Wet was gheghauen om ons onsen
sonden te thoonen.

Rom. 7

Doo die Wet comt die kennisse der
sonden. Ic en wiste niet wat sonde was,
dan door die wet. Ic en hadde niet ghe-
weten wat begheerte was, en hadde die
Wet niet gheseyt: Ghy en sult niet be-
gheeren.

Sonder die Wet, was die sonde doot,
dat is, ich en wiste niet dat ic sonde was,
welck nochtans sonde was, ende verbo-
den by de Wet.

Gala. 3

Die wet gebiet ons tghene te doen,
welc ons onmoghelic is om doen.

Wantse ons ghebiet die gheboden
Gods

des menschen salicheyts.

Gods te houden / ende nochtans en ist niet in onse macht eenighe vanden ghebodē te houden: daerom ghebiet sy ons te doen / welck onmoghelijck is.

Hy soudt moghen draghen / waer omme ghebiet ons God te doen / het gene welck ons onmoghelijck is?

Ich Antwoorde / op dat hy v te kennen gheuen soude / dat ghy quaet zyt / en datter van uwent weghen gheen reinedie en is om v te behouden / ende dat ghy elders raet soecken moet / want die Wet en doet v anders niet dan ghebieden.

Vant Euangelie.

Dat Euangeliū is so veel te seggen in onsen sprakē als een blyde bootschap / ghelijck een van dese.

Christus is die salichmaker des werelts. Christus is onse salichmaker.

Christus is voor ons ghestoruen. Christus is voor onse sonden ghestoruē.

Christus heeft ons met zyn bloet gecocht. Christus heeft ons met zyn bloet ghewasschen. Christus heeft hem seluen voor ons gheoffert.

Christus heeft onse sonden op synen rugge

Hy rugge

Die Somma

1. Tim. 1

rugghe ghedraghen: Christus is in die werelt gecomen om die sondaren te verlossen: Christus quam in die werelt om onse sonden wech te nemen.

1. Tim. 2

Christus was die rantsoen die voor ons en voor onse sonden gegeven was.

Gala. 3

Christus is een schuldenaer voor ons gheworden.

1. Thef. 5

Christus heeft onse schult betaelt want hy voor ons ghestoruen is.

1. Cor. 1

Christus heeft voor ons ende voor onse sonden voldaan.

1. Ioan. 4b

Christus is onse rechtueerdicheyt,

Christus is onse voldoninghe.

Christus is onse verlossinghe.

Christus is onse goetheyt.

Christus heeft de hemelsche Vader versocht. Christus is onse met al wat hem toebehoort.

Christus heeft ons verlost vande wet vanden Dyuuel ende van die helle.

Die hemelsche Vader heeft ons onse sonden vergeuen om Christus wille.

Ende meer andere dier gelicke die ons die barmherticheyt Gods verclare.

Die natuere des wets ende der Buangelie,

Die

des menschen salicheyts.

Die Wet thoont ons onse sonden.

Dat Euāgeliū thoōt ons raet daer tegē

Die wet thoōt ons onse vdoemenisse.

Dat euāgeliū thoōt ons onse vlossinge.

Die wet is het woort des thoorens.

Dat Euāgeliū is twoordt der genaden.

Die Wet is twoordt des mistroosticheits.

Dat Euāgeliū is dwoort des troosts

Die Wet is dwoort des onreides.

Dat Euāgeliū is dwoort des vrees.

Een bisputatie tusschen die V Wet ende

dat Euangelium.

Die Wet seyt/betaelt dijn schult.

Dat Euangelium seyt / Christus heef-
tet betaelt. Die Wet seyt / ghy zijt een
sondaer / weest mistroostich / want ghy
sult verdoem worden.

Dat Euangelium seyt / dijn sonden
zijn dy verghen: weest ghetroost ghy
sult behouden zijn. Die Wet seyt / vol-
doet voor dijn sonden. Dat Euangeli-
um seyt / Christus heeft voor dy voldac.
Die Wet seyt / die hemelsche Vader is
teghen dy vergramt. Dat Euangeli-
um seyt / Christus heeft v met zijn bloet
uersocent. Die Wet seyt waer is dijn rechte
veerdicheyt / goetheyt en volderinge?

Dat

1. Ioan. 1

Die Somma

Dat Euangelium seyt / Christus is d'ina
rechtuerdicheyt / goetheyt / en voldoe-
ninghe. Die wet seyt / ghy zyt verbonden
tot my / tot den dupuel ende tot die helle.

Dat Euangelium seyt / Christus heeft
v van al dese verlost.

Van Tghelooue

Gen. 15

Tghelooue is Gode te betrouwen / ge-
like als Abraham. Gode betroude / ende
wert hem voor rechtuerdicheyt toe ghe-
reken. So wie God ghehoofst / die ghe-
hoofst zijn woort. Gode te gheloouen / is
zijn woort te gheloouen ende het gene
voor warachtich te houden dat hy seyt.

1. Ioan. 5

Die Gods woort niet en geloofst / die
acht hem als valsche ende als een loeghe-
naer ende een bedrieger / ende en geloofst
niet / dat hy en wil zijn woort veruul-
len / en so verioochent hy beyde die macht
Gods / ende God selue.

Dat ghelooue is die gaue
gods.

Iacob. 1 c

Alle goede gheuinghe / is die gaue
Gods / dat ghelooue is goet : daerom is
het ghelooue die gaue Gods.

Het ghelooue en is niet in onse macht ;
Die gaue Gods en is niet in onse macht
dat

des menschen salicheits.

dat ghelooue is die gawe Gods: daerom
en is tghelooue niet in onse macht.

Sonder tghelooue ist onmoghelijck
Gode te behaghen.

Al wat wt den gelooue niet en cōt/ Rom. 14
is sonde. Want sonder tghelooue en can Heb. 11.
niemant Gode behaghen. Daer en bouē
so wien tghelooue ghebreect/ die en be-
trout God niet. Die Gode niet en ghe-
looft/ die en ghelooft zijn woort niet.

Die zijn woort niet en ghelooft/ die
acht hem voor een loeghenaer ende be- 1. Ioā. 6
driegher. Die hem voor een loeghenaer
ende valsch acht/ die en ghelooft niet dat
hy tgene doē can/ welc hy beloest heeft:
ende so loochent hy dat hy God is. En
hoe mach een aldusdanige mēsche hem
behaghen? In geender manieren/ al de-
de hy al die goede wercken die opt men-
sche oft Enghel dede.

Al wat int ghelooue gheschiet be-
haccht gode. Dat woort gods is oprecht
en al wat doort gelooue geschiet. Heere
dijn ooghen hebben acht opt ghelooue/
dat is so veel te segghen als/ Heere ghy
hebt een behaghen int ghelooue. Godt
heeftse lief/ die aen hem ghelooven/
hoe

Die Somma

hoe cunnen sy hem dan mishaghen?

Mat. 3 b

Die Tghelooue heeft is goet en oprecht en een goeden boom/brengt goede vruchte voort: daerom al tgene welc doort ghelooue gheschiet/behaecht God.

Boorts, so wie Tghelooue heeft die betrouwt God: die God betrouwt, die gelooft zijn woordt: die zijn woordt ghelooft, die weet wel dat hy waerachtich is / en niet lieghen en can: maer weet sekerlijck dat hy bepde can en wil het tgene veruulle/welck hy beloft heeft: hoe mach hy hem dan mishagen? Want ghy en cunt God gheen grooter eere aendoen, dan hem waerachtich te achten. Ghy soudt dan wille segghen, dat dieste, moort/ouerspel, en alle ander quaet, God behaghen: Neen voorwaer wantse niet int Gelooue gedaen en mogen werdē. Want een goede boom/brengt goede vruchten voort.

Die Tghelooue heeft, weet wel dat hy Gode behaecht. Want al dat doort Ghelooue geschiet/behaecht God.

Rom. 4 c

Het ghelooue is een verskerhept. Dat ghelooue is een seker betrouwen van dinghen daer men na hoep, en een verskerhept van dinghen diemen niet sien en can.

des menschen salicheyts.

en can. Die selue Gheest verskeret onse Rom. 8
Gheeste dat wy hinderen Gods zijn.

Voorts die Tghelooue heeft / wert wel
dat God zijn woordt veruullē wil. Daer
om Tghelooue is een verskerheyt.

Een mensche wordt door Tghelooue Gen. 15
gherechtueerdicht. Abraham Geloofde
Gode / en het wert hem voor rechtuer- Rom. 3

dicheyt toegherekent. Daerome houden
wy dat die menschen gherechtueerdicht Rom. 4

wordt doort Tghelooue / sonder die wer-
ken des Wets. Die niet en werct / maec

die dē ghenen gheloofst die de ongodlic-
ke menschen rechtueerdich maecht / zijn

ghelooue wordt hem voor rechtueerdic-
heyt toegherekent. Die rechtueerdighe

leest door zijn Gelooue / Abac. ij. Rom. i: Gala. 5

Wy weten dat die mensche niet door Rom. 3

die werckē des Wets gherechtueerdicht
en wordt / maec door Tghelooue Christi

Jesu. Ende wy gheloouen in Christum
Jesum / dat wy gerechtueerdicht mogen

worden door Tghelooue Christi / en niet
door die wercken des Wets.

Van Tghelooue Christi.

Dat Gheelooue Christi is / in hem te
Gheeloouē / zijn woort te gheloouē / en te
gheloo-

Die Somma

- geloouē dat hy dy tot allē dīnre noot, en
dy van allen quadē bescherinē wil. Ehy
soudt my moghen vraghen, wat noot
dat ghy geloouen soudt? Ick Antwoor-
de dat Euangelium.
- Ioan. 3 So wie in Christum ghecloost sal sa-
lich worden. Wie in den sone gheloost
die heeft dat ewighe leuen. Voorwaer
Ioan. 6 die heeft dat ewighe leuen. Voorwaer
1. Ioan. 5 loost, die heeft dat ewighe leuen. Dit
heb ick v gheschreuen, ghy die daer ghe-
loost acnden naem des soons Gods, op
dat ghy weten soudt, dat ghy dat ewich
leuen hebt. Thomas om dat ghy
Ioan. 20 my ghesien hebt, daerom gheloost ghy,
salich zīn die ghene die my niet ghesien
en hebben, ende nochtans in n v ghe-
loouē. Alle die Propheten getuygen vā
Act. 10 hem, dat so wie in hem gheloouen, sultē
verghiffnisse haerder sonden hebben.
Wat sal ick doen, op dat ick salich wor-
Act. 16 de? Die Apostelen antwoorde: Geloost
inden Heere Jesum Christum, ende ghy
sult salich worden. Ist dat ghy metten
monde belijt dat Jesus die Heere is,
Rom. 10 ende met dīn herte gheloost dat God
hem vander doot verweckt heeft, ghy
sult

Des menschen salichcpts;

sult salich wesen.

Wie niet in Christum en gheloost/ Mar. 16
wort verdoemt.

Die niet en gheloost/wort verdoemt. Ioan. 3

Die inden sone niet en gheloost/en sal
nimmermeer dat leuen sien / maect den
thooren Gods blift op hem. Die heyl-
lighe Gheest sal die werelt van sonde
straffen/om datse niet in my gheloost en
heeft. Die Iesum Christum gheloouen/
zun die sonen gods. Ghy zint alle die Gala. 3
sonen gods/ om dat ghy in Iesum Chri-
stum gheloost.

Die gheloost dat Christus is die
sone gods is salich.

Peter seyde. Ghy zint Christus des Mar. 16
leuendigen Gods sone. Iesus antwoor-
de hem segghende: Salich zint ghy Si-
mon Ionas sone / want vleesch ende
bloet en heuet v niet geopenbaert/maec
mijn Vader die inden Hemel is. Wy
hebben gheloost ende weten / dat ghy
Christus zint des leuendighen Gods so- Ioan. 6
ne. Ick ghelooue dat ghy Christus Ioan. 11
die sone Gods zint/die in dese werelt co-
men soude. Dese dinghen zint gheschre- Ioan. 20
uen op dat ghy geloouē moecht/ dat Ie-

I Ius

Die Somma

Jesus Christus is Gods sone en dat ghy in
hē ghelouende dat leuē hebbē moecht.
It gelooue dat Jesus die sone Gods is.

Actu, 8

So vviē godt ghelooft die ghelooft dat
Euangelie.

Wie Gode ghelooft die ghelooft zyn
woordt dat Euangelium is zyn woordt daer-
om wie Gode ghelooft die ghelooft den
Euangelio. Ghelick desen. Christus is
die verlosser des werelts. Christus is on-
se salichmaker. Christus heeft ons met
zyn bloet gherocht. Christus heeft ons
met zyn bloet gewasschē. Christus heeft
hem seluen voor ons gheoffert. Christus
heeft onse sonden op zyn eyghen rugge
ghedraghen.

Ioan. 4.

Apo. 1

1. Petr. 1

Ephe. 1

Heb. 7. 8

1. Petr. 2.

Wie dat Euangelio niet en gelooft /
die en ghelooft Gode niet.

Wie Gods woordt niet en gelooft /
die en ghelooft Gode selue niet / ende dat
Euangelium is Gods woordt / daerom
wie dē Euangelio niet en gelooft / die en
ghelooft Gode selue niet. En voorts wie
die dinghen bouen verhaelt ende dierge-
luicke niet en gelooft / die en ghelooft Go-
de niet. Wie dat Euangelion gelooft /
sal salich worden.

¶ Saet

Des menschen salichens.

Gaet door die gheheele werelt ende Mar. 16
predicht dat Euangelie allen creatueren, Mat. 28
wie gheloost en gedoopt wort, die sal sa:
lich worden: maer wie niet en geloost, die
sal verdoemt worden.

Een ghelijckenisse tusschen het ghelooue,
ende onghelooue.

Dat ghelooue is die wortel van alle Rom. 10 b
drecht. Onghelooue is die wortel van Ephe. 2. 2
alle quaet. Dat ghelooue maect God
ende den mensche goede vrienden.

Onghelooue maectse vanden.

Dat ghelooue brengt God ende den
mensche te samen. Onghelooue scheidtse.

Al dattet ghelooue doet behaecht God.

Al dat onghelooue doet mishaecht God.

Dat ghelooue alleene maect den men:
sche goet en rechtueerdich. Ongheloo:
ue alleene maect hem onrechtueerdich

en quaet. Dat ghelooue maect den men:
sche een lidmate Christi. Onghelooue
maect hem een lidmate des duyuels.

Dat ghelooue maect den mensche erf:
genaem des hemels. Onghelooue maect Rom. 8. 2
hem erfgenaem der bellen.

Dat ghelooue maect den mensche een dienaar
Godes. Onghelooue maect hem een die:

Iij nare

Die Somma

naer des duuels. Dat ghelooue ver-
claret ons God een goedertieren Vader
te zyne. Onghelooue verclaret hem een
bree elicken rechter te zyn. Dat gelooue
houdt vast aen twoordt Gods. Onghe-
looue waeyt met alle winden. Dat ghe-
looue acht en rekent God warachtich.
Onghelooue houdt ende acht hem voor
valsich en voor een logenaer. Dat geloo-
ue kent God. Onghelooue en kent hem
niet. Dat ghelooue bemint beyde God
en haren naesten. Onghelooue en be-
mint gheen van beyden. Dat gelooue al-
leene ons salichmaect. Onghelooue al-
leene ons verdoet. Dat gelooue verheft
God en zyn werckē. Ongelooue verheft
haer seluen/ende haer epghen wercken.

Van hope.

Hope is een betrouwen en wachten
naer een toecomende sake welck ons
beloest is / ghelijck wy nae die ewighe
blijnschap hopen die welke Christus al-
le den ghenen beloest heeft die in hem
gheloouen.

Wy behooren alleene onse hope en-
de betrouwen in God te stellen ende in
gheen ander dinck.

Ihet

Des menschen salicheyts:

Het is goet in God te betrouwen/
ende niet in menschen. Wie op zijn ey-
gen herte betrouwt, is een sot. Het is goet Psalm. 117
in God te betrouwen, ende niet in Vor-
sten oft Princen. Sy sullen gheluck die
Beelden zijn die sy maken, ende alle die Psal. 113
daer in betrouwē. Die in zijn eygen ge-
dachten betrouwt, doet ongodliick. Ver-
maledyt si die ghene die op de menschen
betrouwt. Bidt die Knechten des werelts Pro. 12
dat sy hun niet en betrouwen in haer
verganckelijcke Kneckdom, maer dat sy Iere. 17
haer betrouwen stellen opten leuedigen
God. Het is hart voor die ghene die in Mat. 12
gelt betrouwen, int rick der hemelen te
comen. Voorts, wy behooren alleene in-
den ghenen te betrouwen die ons helpē
mach, God mach ons alleene helpen,
daerō behooren wy alleene in hem te be-
trouwen. Wel den ghenen die hem op Iere. 17
God betrouwen, en wee den genen die
hem niet op God en betrouwen. Die in Sap. 3
hem betrouwt, sal die waerheyt verstaen.
Sy sullē hun al verbliden, die hem in v Psal. 5
betrouwen, sy sullen ewelijck vrolijck
zijn, ende ghy sultse beschermen.

Vande liefde

I iij

Die

Die Somma

Die regel der liefden is dese.

Doet also ghy wildet dat men v dede.

Want liefde houdet al ghelijc / de rijken
en den armē. die vrient en den opant / den
dancbaren en den ondancbare / den ma-
ghe ende den vrenden.

Een ghelickenisse tusschen Tghelooue,
Hope, ende Liefde.

Dat Gelooue comt vā twoozt Gods /
Hope comt vā tghelooue / en Liefde spruit
tot hun vrenden. Dat ghelooue gheloofst
Gods woordt / hope hopet nac het ghene
dat by twoozt beloest wordt / die liefde
doet haren naesten duecht door de liefde
die so tot Godwaerts hreft / en door die
blischap die binnen haer is. Dat gheloo-
ue siet na God ende zyn woorden / hope
siet na zyn gaue ende loon / liefde siet na
haers naesten profijt. Dat gelooue ont-
sant God / hope ontfangt zynen loon /
liefde bemint haren naesten met een blij-
de herte / ende dat sonder acht te hebben
op cenighen loon. Tgelooue behoort al-
terne tot God / hope tot zynen loon / en
liefde tot zynen naesten.

Vande vverchen.

Gheendeelcy wercken en maken ons
recht.

des menschen salichheyt:

rechtueerdich. Wy ghelouen dat die
mensche gerechtueerdicht wordt sonder
wercken. Niemandt en wordt door die
wercken des Wets gherechtueerdicht /
maer door tghelouue in Christo Jesu.
Ende wy gelouen in Iesum Christum
op dat wy gherechtueerdicht magē wor-
den door tghelouue Christi, en niet door
de werckē des wets. Ist dat die rechtueer-
dicheyt door die Wet comt / so is Chri-
stus te verghhefs gestoruen. Dat niemāt
door die Wet gerechtueerdicht en wordt,
eis openbaer, want die rechtueerdich mē-
sche leeft door zjn ghelouue / maer die
Wet en is niet vant ghelouue. Vooris,
aengheken dattet van noode was / dat
Christus die schepper des hemels en der
aerde en al datter in is, voor ons die doot
smaecte, wy moeten immers (weert ons
lief oft leet sy) lijden ende bekennen dat
wy so diep in die sonden verdroncken en
verswoort waren, dat wy niet onse were-
ken noch met alle tghene dat God ont
gheschapen ende ghemaect heeft, ons
daer wt hadden mogen helpen: daerom
gheen doen noch wercken en moeghen
ons rechtueerdich maken.

Gala. 2

Gala. 2

Gala. 3

Abac. 4

I iij. Gheen

Die Somma

Gheen wercken en maken ons onrechtueerdich.

Want waert dat ons eenighe wercken onrechtueerdich maecten / soo sou den ons die contrarie werckē rechtueerdich makē. Maer het wordt geprobeert dat ons gheen wercken rechtueerdich en morgen maken. Daerom gheen werckē en mogen ons onrechtueerdich maken.

Die werckē en makē ons noch goet / noch quaet.

Het is gheprobeert en beuesticht dat ons gheen wercken noch rechtueerdich noch onrechtueerdich en makē / daerom gheen wercken en maken ons noch goet noch quaet. Want rechtueerdich en goet is een ding / ende onrechtueerdich ende quaet is oock een.

Goede wercken en maken niet den mensche goet / noch quade wercken en makē de mensche niet quaet. Maer een goede mensche doet goede wercken en een quade mensche quade wercken.

Mat. 7

Goede vrucht en maect den boom niet goet / noch quade vrucht den boom quaet / maer een goede boom bringt goede vrucht / ende een quaden boom quade

Des menschen salicheyts

quade vrucht. Wāt een mensche is goet
eer hy goede wercken doet / ende quaet
eer hy quade wercken doet. Want die
boō is goet eer hy goede vruchten voort
brenzt / ende quaet eer hy quade vruchtē
voort brenzt. Een veghelick mensche is
goet oft quaet. Elcken boom is goet oft
quaet. Ghy moet den boom ende die
vruchten goet maken / oft ghy moet den
boom en die vruchten daer af quaet ma-
ken. Want alle vruchtbare boomen zyn
goet oft quaet / ghy moet den boom en-
de die vruchten goet maken / oft den boō
ende die vruchten daer af quaet maken.
Men kent eenen goede mensche by zyn
wercken / want een goede mensche doet
goede wercken / ende een quade men-
sche quade wercken. Ghy sulise by
haer vruchten kennen. Want een goe-
de boom brenzt goede vrucht / ende een
quade boom brenzt quade vrucht voort.
Eenen mensche gelijctmen by een boom
en zyn wercken by de vruchtē des boōs.

Mat. 12

Luc. 5. e

Wacht v voor die valsche Propheten
die tot v in schaeps cleederē comē / maer
van binnen zynt grūpende woluen / by
haer vruchten suldyse kennen.

Mat. 7 e

¶

¶

Die Somina

Gheen van onse wercken en behou-
den ons / noch en verdoemenen ons.

Inden eersten wordet ghe-toont ende
gheprobeert / dat ons gheen wercken
rechtueerdich noch onrechtueerdich /
gaet noch quaet en maken / maer dat wy
eerst goet zijn eer wy goede werckē doē /
ende quaet eer wy quade wercken doen /
Daerom gheen wercken en behouden
ons / noch en verdoemē ons. Ghy soudt
ter auenturen willen segghen daer en
leyt niet aen wat wy doen: Ich antwoor-
de Ja / daer leyt veel aen. Want ist dat
ghy quaet doet / het is een seker argu-
ment dat ghy quaet zyt / ende dat v tghel-
looue ghebreect. Ist dat ghy goet doet /
het is een openbaer argument dat ghy
goet zyt ende tghelooue hebt. Want een
goede boom brengt goede vruchtē / ende
een quade boom / quade vruchten.

Mat. 12. d
Luc. 1. c

Nochtans en macckt die goede vruchten
den boom niet goet / noch quade vruch-
ten den boom quaet. Soo is die mensche
goet eer hy goede wercken doet / ende
quaet eer hy quade wercken doet . Die
mensche is den boom / zijn wercken zijn
sine vruchten. Dat ghelooue macckt den
goeden

des menschen salicheyts.

goeden boom / ende ongelooue den qua-
den boom. Soo die boom is / so zijn zijn
vruchten. Soo de mensche is so zijn zijn
wercken. Want al dat in ghelooue ghe-
daen wordt / behaecht Gode: en zijn al
goede wercken. Ende al dat byten tge-
looue gedaen wort / mischaecht Gode / en
zijn alle quade wercken. So wie gelooft
oft meynt door zijn werckē behouden te
zijn / loochent dat Christus zijn salichma-
ker is / dat Christus den doot voor hem
gestoruen heeft / ende alle dinc dat Chri-
sto toebehoort.

Want hoe is hy dijn salichmaker / in
dien ghy v seluen salich makē cunt door
dijn wercken? Oft waeromme soude hy
voor v ghestoruen hebben / indien v eent-
ghe wercken salich maken mochten?

Wat bediet ditte / Christus is om
dijnt wille ghestoruen? Voorwaer
dat bediet / dat ghy inder eeuwichheit ghe-
storuen sout hebbē / en Christus (om dat
hy v van die ewighe doot verlossen sou-
de) heeft voor dy ghestoruen / ende heeft
den eeuwichen doot in zijn doot ver-
andert. Want ghy doet dye misdaedt /
ende hy leet dye pijn / ende dat voor
die

Die Somma

die liefde die hy touwaerts hadde eer
ghy ghebooren waert / doen ghy noch
goet noch quaet gedaē en hadt. Nu aen-
ghesien dat hy dīn schult betaelt heeft /
ghy en dorues niet / neen ghy en vermo-
ges niet / maer soude verdoemt zyn ins-
dien zyn bloet niet en ware. Maer aen-
Esay. 53 .a meret dat hy voor dy ghestraest is ghes-
weest / ghy en sult niet gestraft worden.
Ende die ghene die dy van dīn vermale-
dydinge en van alle quaet verlost heeft /
en beghert anders niet van dy dan dat
ghy bekennē en liden wilt / wat hy voor
dī ghedaen heeft / en dat ghy ghedach-
tich wesen wilt / ende dat ghy om synent
wille malkanderen helpen wilt soo hy is
geholpen heeft om niet en sonder loon.
Och hoe sōdē wy bereūt zyn om mak-
canderen te helpen / waert dat wy zyn
groote genaden ende goedertierenheyt
touwwaerts aenmercken. Hy is een ghe-
nadighe ende goedertieren Heere / want
hy alle dīnck om niet doet. Laet ons (dat
bidde te v) zyn voetstappen volgen / wien
die gantssche werelt behoort te eeren en
de te dienen .

1. Pet. 2. c

Wie hē seluen door zyn goede werck-
ken

Des menschen salicheyts.

Men meynt te behouden / heet hem seluē
christum. Want hy hem seluen heet zyn
salichmaker welc alleene Christo toebe-
hoort. Wat is een salichmaker dan die
ghene die salich maect? Ende hy seyt ick
make my seluen salich / dwelch soo veel
te segghen is / als ick ben christus / want
Christus is alleene die salichmaker des
werelts : wy en behooren gheen goede
wercken te doen / om daer door dat erfdo
des hemels oft vergiffenisse onser sondē
te vercrighen. Want soo wie gheloost
dat hy dat erfdom des hemels oft ver-
giffenisse zynre sonden vercricht door
wercken / die en gheloost niet dat hy dat
om Christus wille criget. Ende die ghe-
ne die niet en geloouē dat hun haer son-
den vergheuen zyn / en dat sy salich sullen
zyn om Christus wille / die en gheloouen
dat Euangelium niet. Want dat Euan-
gelium seyt: Ghy sult om Christus wil-
le behouden zyn.

Wie sondē zyn v vergueē om Chri-
stus wille. Wie den Euangelio niet en
gheloost / die en gheloost Gode niet.

So volcht dan dat alle de ghene die
door haer wercken gheloouen behoudē
te zyn

Die Somma

te zijn ofte vergiffenisse haerder sonden
te vercrighen door haer eyghen toedoē,
Gode niet en gheloouen: maer achten
hem als een loogenaer ende bedriegher,
ende soo gheheel ende al loochenen sy
hem God te zijn.

Ghy soudt moeghen segghen: En
sullen wy dan gheen goede wercken
doen?

Ich en segghe soo niet: Maer ick
segghe, wy en behooren gheen goede
wercken te doen, om daer door die erue
des hemels oft vergiffenisse onser son-
den te verdienen ende te vercrighen.

Want ist dat wy gheloouen die erue
des hemels ende vergiffenisse onser son-
den te vercrighen door goede wercken,
soo en gheloouen wy niet te vercrighen
door die belostenisse Gods. Oft ist dat
wy dencken vergiffenisse onser sonden
te verdienen ende te vercrighen, soo en
gheloouen wy niet datse ons vergheuen
zijn, ende soo achten wy God voor een
looghenaeer ende bedriegher. Want God
seyt: Ghy sult die erue des hemels heb-
ben om mijns soons wille.

Dwe sonden zijn v om mijns soons
wille

des menschen saltchevts.

Wille vergheuen. Ende ghy segt / ten
o niet soo. Maer ick wilt doo: mijn
wercken verdienen. Alsoo en verachte
ck die goede wercken niet / maer ick ver-
achte dat valsche betrouwen in eenighe
wercken. Want alle die wercken /
daer die mensche zijn betrouwen op
stelt / worden daer doo: vergift ende
quact. Daeromme doet goede wert-
ken / maer siet toe dat ghyse niet en doet /
om daer doo: yet loons te vercrighen.

Want ist dat ghy soo doet / ghy en ont-
fangt dat goet ende loon niet als die ga- Rom. 4 8
ue Gods / maer als schult die hy v schut-
dich is / ende ghy maecht v seluen een
gheselle met God / om dat ghy niet van
hem om niet ontfanghen en wilt.

Wat behoeft hy yet van dy die al-
te dinghen gheeft / ende en is dies niet te
aermer ?

Daerome en gheeft hem niet / maer
neempt van hem. Want hy een goe-
dertieren Heere is / ende gheeft ons alle
tghene dat ons van noode is met meer-
der begheerten dan wijt van hem ont-
fanghen. Daeromme / ist dat ons
yet ghebreket / laet ons dat ons seluen
witten.

Die Soma des mēschē salichyts.
wāten. En porcht v dan niet tot die erf-
ue des hemels te comen door vermes-
telheyt vā dijn goede wercken. Want ist
dat ghy dat doet / ghy rekent ende acht
v seluen ghelyck ende al ghelyck hem /
om dat ghy niet van hem ontfan-
ghen en wilt om niet / ende
soo sult ghy vallen
ghelyck Luci-
fer viel
door zjn ho-
uerdie.

¶

§

Pfalm, 115.

Niet ons heere / niet
ons / maer dynen name
gheeft die eere / voor uwe
goetheyt en trouwe.

Finis.

...
...
...
...
...
...
...

...
...
...
...

